

Kitap İncelemesi: “Vâhip Ümmî Dîvânı’nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli”

MURAT VANLI^a

Öz

Bu yazıda Abdülmecit İslamoğlu tarafından kaleme alınmış dinî ve tasavvufî bir tahlil çalışması tanıtılmaya çalışılmış; tahlilin kaynağı, yöntemi ve çerçevesi ana hatlarıyla belirtilerek eserin bilim âlemine ve okuyuculara sunacağı katkılardan söz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Tasavvuf, Divân, Tahlil

Kitabın Künyesi:

Yazar: Abdülmecit İSLAMOĞLU

Eser adı: Vâhip Ümmî Dîvânı’nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli

Yayınevi, yeri ve yılı: İlahiyat Yayınları, Ankara 2013

Sayfa sayısı: 330

Tanıtan: Arş. Gör. Murat VANLI, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı

Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı adlı sözlük niteliğindeki eserinde pek çok divândan almış olduğu örnek beyitlerle divân şiiri dünyasını bizlere tanıtan Ferit Kam, sistematik divân tahlil çalışmalarının ilk uygulayıcısı olmuştur. Onun prototip olarak sunduğu bu örnek çalışma Mehmet Çavuşoğlu tarafından ‘Necâtî Bey Divânı’nın Tahlili’ isimli eserinde genişletilerek ikmâl edilmiştir. ‘Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası’ isimli çalışmasıyla Harun Tolasa, ‘Hayâlî Bey Divânı Tahlili’ isimli eseriyle Cemal Kurnaz, ‘Nevî Divânı’nın Tahlili’ isimli çalışmasıyla Nejat Sefercioğlu ve ‘Yunus Emre Divânı I İnceleme’ isimli eseriyle Mustafa Tıncı uygulamadaki bazı farklılıklarla birlikte aynı yöntemi kullanmış ve bu kıymetli araştırmacıların

^a Arş. Gör.; Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı
[muradvanli@gmail.com]

kaleme almış olduğu çalışmalar günümüzde yapılan aynı güzellik ve nitelikteki tahlil çalışmalarına ışık tutmuşlardır.

Geçtiğimiz senelerde ilim âleminin istifadesine sunulan 'Vahip Ümmî Divânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli' adlı çalışma, mezkur tahlil çalışmalarının son halkalarından birini teşkil etmiş olup hem edebiyat hem de tasavvuf sahasında çalışmalar yapan bilim insanlarını ve ilim iştiyaklılarını son derece müstefit kılmıştır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Abdülmecit İslamoğlu imzasını taşıyan kitap giriş, iki bölüm, sonuç, kaynakça ve dizinden oluşmaktadır.

Kitabın giriş kısmında Vâhib Ümmî'nin hayatı, edebî kişiliği ve müntesibi olduğu Halvetî tarikatı hakkında kısaca malumat verilmiş, bilinen tek eseri olan Dîvân-ı İlâhiyât'ı ve bu eser üzerine yapılan çalışmalara atıfta bulunulmuştur. Divânın tahlilinde sayın Mustafa Tatçı ve sayın Ahmet Ögke tarafından beş yazma nüshanın karşılaştırılarak hazırlanan tenkitli metnin esas alınmıştır. Söz konusu eser sayın Tatçı ve sayın Ögke tarafından hazırlanıp 2012 senesinde Ankara'da H Yayınları tarafından yayımlanan 'Elmalı Vâhip Ümmî Halvetî, Dîvân-ı İlâhiyât' adlı çalışmadır. Eser hece ve aruzla yazılmış 517 adet ilâhînin yer aldığı hacimli bir dîvândır.

Kitabın Birinci Bölümü'nde Vahip Ümmî'nin düşünce dünyasında dinî kavramların şekillenışı sırasıyla 'Allah, melekler, mukaddes kitaplar, peygamberler, âhiret ile ilgili mefhumlar, kader ve kazâ, sûre ve âyetler, hadisler, ibâdetler, diğer dinî mefhumlar, dinî şahsiyetler, diğer dinlerle ilgili mefhumlar' ana başlıklarına bağlı pek çok alt başlıkta incelenmiştir. Kitabın tasavvufî kavramların nasıl telakki edildiği ortaya konulan İkinci Bölümü'nde ise kavramlar sırasıyla 'vahdet-i vücûd, elest bezmi, âlem-i ma'nâ, tasavvufî mertebeler, tarîkatla ilgili mefhumlar, mutasavvıf şahsiyetler, dîvândaki bazı tasavvufî tipler' olmak üzere 7 ana başlık altında incelenmiştir. Bu ana başlıkların her biri birçok alt başlığa ayrılıp kendi içerisinde düzgün ve tutarlı bir tasnife tabi tutularak değerlendirmeler yapılmıştır.

Yazar, eserini meydana getirirken evvelâ bütün beyitleri tek tek inceleyip dinî tasavvufî kavramları, bu kavramların anlam alanına giren diğer kelimeleri, şahsiyetleri, âyet ve hadis iktibaslarını tespit etmiş; ardından bütün bu kavramları tasnife tabi tutmuş ve böylece çalışmasının

ana yapısını belirlemiştir. İncelenen kavramlar ile ilgili temel bilgiler öncelikle ilgili kaynaklardan istifade edilerek açıklanmış, daha sonra şairin bu konudaki görüşleri o kavramla alakalı beyitlerin tamamı değerlendirilerek ortaya konulmuş ve gerekli yerlerde beyitler kısaca izah edilmiştir.

Sonuç Bölümü'nde yazarın dîvânın tahlîli ile ilgili kanaatleri okuyucuyla paylaşarak edebiyat ve tasavvuf araştırmacılarının istifadesine sunulmuştur. Kitabın en sonunda, okuyucunun kavramlarla ilgili bütün beyitlere kolayca ulaşabilmesi için büyük bir azim ve çabanın mahsulü olduğu gözlerden kaçmayan sistematik bir dizin eklenmiştir. Bu dizin hazırlanırken kavramlarla ilgili beyitler tahlildeki sıraya riayet edilerek yazılmıştır.

‘Vâhib Ümmî Dîvânı'nın Dinî Tasavvufî Tahlîli’ adlı eser, Vâhib Ümmî'nin yaşadığı dönem ve yer olan 16. yüzyıl Elmalı'sında dinî-tasavvufî yaşantıyı belirleyebilecek ve bu yüzyıldaki edebî, tasavvufî terminolojinin tespitine kaynaklık edebilecek kıymette olup kültür tarihimizin bir dönemini ve bir bölgesini aydınlatacak mahiyettedir. Bu eserin tasavvuf ve edebiyat araştırmalarında oldukça faydalı olacağı ve yapılacak olan yeni tahlil çalışmalarına yol göstereceği muhakkaktır. Yazardan kıymetli ve titizlik gerektiren çalışmalarının devamını temenni ediyoruz.